

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТ СЕРЕДОВИЩІ

SPECIFIC FEATURES OF ENSURING CHILDREN'S RIGHTS
IN THE INTERNET ENVIRONMENT

Іваніцький П.С., аспірант кафедри теорії права та прав людини
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Ця стаття зосереджується на важливому та актуальному питанні – забезпеченні прав дітей в інтернет-середовищі. В контексті все більшого використання дітьми інтернету, особливо відміченої важливості набуває захист їхніх прав та безпеки під час онлайн-активностей.

Стаття розглядає ключові аспекти проблеми, такі як доступ до інформації, контроль контенту, збереження особистих даних, кібербулінг, та інші потенційні загрози, з якими зіштовхуються діти у віртуальному просторі. Зокрема, досліджуються правові та етичні аспекти захисту прав дітей в інтернеті, а також ролі батьків, шкіл та держави в цьому процесі, розглядаються важливі виклики та проблеми, з якими стикаються правоохоронні органи та законодавці у забезпеченні прав дітей в інтернеті.

Автор пропонує рекомендації та стратегії для підвищення рівня безпеки дітей в інтернеті, включаючи розвиток відповідних законодавчих актів, сприяння кібер-просвітництву серед дітей та батьків, та співпрацю з онлайн-платформами для впровадження заходів контролю та захисту.

Загалом, стаття підкреслює необхідність системного та комплексного підходу до проблеми забезпечення прав дітей в інтернеті та визначає актуальний напрямок подальших досліджень та дій для створення безпечного та позитивного онлайн-середовища для дітей. Аналізуються можливі шляхи обмеження залучення дітей до шкідливого контенту та онлайн-звичок.

Звертається увага на важливість виховання цифрової грамотності та етичного поведіння в інтернеті серед дітей, що допоможе зменшити ризик стикання з негативними аспектами віртуального світу. Звертається увага на важливість відповідальності батьків та опікунів у навчанні дітей здоровому та безпечному користуванню цифровими технологіями, а також надання їм підтримки та довіри для звернення у випадку негативних впливів інтернету на їхніх дітей.

Зокрема, стверджується, що захист прав дітей в інтернеті – це комплексне завдання, яке вимагає спільних зусиль батьків, педагогів, правоохоронних органів, суспільства та інтернет-компаній.

Ключові слова: діти, інтернет, права дітей, безпека дітей, контроль контенту, цифрова грамотність, кібербулінг, онлайн-захист, кібер-безпека, онлайн-платформи.

This article focuses on an important and relevant issue – ensuring children's rights in the online environment. With the increasing use of the internet by children, the protection of their rights and safety during online activities becomes of paramount importance.

The article examines key aspects of the problem, such as access to information, content control, personal data preservation, cyberbullying, and other potential threats that children face in the virtual space. It explores the legal and ethical aspects of protecting children's rights on the internet, as well as the roles of parents, schools, and governments in this process. The article discusses important challenges and issues faced by law enforcement agencies and lawmakers in ensuring children's rights online.

The author offers recommendations and strategies to enhance children's online safety, including the development of appropriate legislative acts, promoting cyber education among children and parents, and collaborating with online platforms to implement control and protection measures.

Overall, the article emphasizes the need for a systematic and comprehensive approach to the issue of ensuring children's rights on the internet and identifies a relevant direction for further research and actions to create a safe and positive online environment for children. Possible ways of limiting children's exposure to harmful content and online habits are analyzed.

The importance of fostering digital literacy and ethical behavior on the internet among children is highlighted, which can help reduce the risk of encountering negative aspects of the virtual world. The responsibility of parents and guardians in educating children about healthy and safe use of digital technologies is emphasized, as well as providing them with support and trust to address any negative influences of the internet on their children.

In particular, it is asserted that protecting children's rights online is a complex task that requires joint efforts from parents, educators, law enforcement agencies, society, and internet companies.

Key words: children, internet, children's rights, children's safety, content control, digital literacy, cyberbullying, online protection, cybersecurity, online platforms.

Майбутнє кожної нації та всього світу взагалі потенційно залежить від молодого покоління, яке зараз зростає. Щоб забезпечити можливість дітям самостійно визначати свої цілі та реалізовувати свій потенціал в безпечному та сприятливому середовищі на рівнях держави та міжнародного співтовариства, було розроблено ряд нормативно-правових документів, які регулюють права дитини у різних сферах життя, як наприклад у сфері Інтернет користування.

Тема забезпечення прав дитини в Інтернет-середовищі є дуже актуальною та обговорюваною в сучасному світі, де Інтернет все частіше використовують діти та молодь. Мережеве середовище дає можливість дітям здобувати нові знання, спілкуватися з друзями та розважатися, але воно також може стати джерелом небезпеки та негативного впливу на фізичний та розумовий розвиток дітей.

Діти, які користуються Інтернетом, можуть зіткнутися з такими проблемами, як кібер-залякування, екстремізм в Інтернеті, насильство, небезпечні ігри та ризики, пов'язані з використанням особистої інформації. У зв'язку

з цим важливим є забезпечення прав дітей в Інтернет-середовищі, забезпечення їх безпеки, захист від негативного впливу та насильства, забезпечення доступу до інформації, яка сприяє їх розвитку та благополуччю.

З цього приводу Гончаренко О.А., посилаючись на Лист Міністерства освіти і науки України «Про захист дітей та молоді від негативних інформаційних впливів» [4], зазначає: «З розвитком інформаційних технологій, усе більшого використання дітьми мережі Інтернет і тих можливостей, що надаються їм у ході користування мережею, постає питання захисту дітей та молоді від негативної інформації, яка становить загрозу їхньому фізичному й і телектуальному розвитку та морально-психологічному стану» [5, с. 23].

Права дитини повинні забезпечуватись на однаковому рівні як он-лайн так і оф-лайн, аби користування Інтернетом було більш безпечнішим для дітей, а у разі порушення певних прав – мати шляхи їхнього відновлення. Забезпечення прав дітей в он-лайн середовищі досліджувалось такими вітчизняними та зарубіжними вченими як

Гончаренко О.А., Лесько Н.В., Нестеренко А.О., Навроцький О.О., Долінська А., Гік С., Галпін Е.

Дослідження даної теми допомагає виявити основні проблеми, пов'язані із забезпеченням прав дитини в Інтернет-середовищі, та в майбутньому висвітлити теоретичні шляхи їх вирішення. Таким чином, це може мати важливі наслідки для політиків, законодавців, педагогів, соціальних працівників, батьків і дітей, які хочуть зробити Інтернет безпечнішим і зручнішим для дітей.

Права дітей потребують особливого регулювання зважаючи на їхні особливості. Так, Долінська А. зазначає: «Особисті немайнові права дітей мають певні особливості порівняно з загальними ознаками особистих немайнових прав осіб, оскільки права цих суб'єктів є специфічними через їх вік, фізичні та розумові можливості та неповну дїєздатність».

Зокрема, особисті немайнові права дітей характеризуються такими особливостями:

- 1) специфічними підставами виникнення;
- 2) залежністю (дитина обмежена через неповну дїєздатність);
- 3) змінністю (у процесі розвитку обсяг можливостей для прямого використання особистих немайнових прав дитиною без участі батьків або осіб, які їх замінюють);
- 4) тимчасовими обмеженнями (деякі особисті немайнові права припиняються, коли дитина досягає повноліття)» [6, с. 163], що доводить необхідність особливого правового регулювання прав дітей в контексті використання Інтернет мережі.

Попри твердження, що права існуючі в оф-лайн середовищі повинні чітко відповідати тим самим правам в он-лайн середовищі існують проблеми з реалізацією такої відповідності. Лесько Н.В. на дану тематику говорить: «Слід наголосити, що складність забезпечення ефективності правового регулювання мережі Інтернет не стільки полягає у відсутності систематизованого або узгодженого законодавства, що регулює відповідні види відносин у Всесвітній мережі, скільки в об'єктивних особливостях та закономірностях функціонування самого Інтернету, які фактично «дозволяють» будь-кому анонімно робити в цій інформаційній мережі загального користування що завгодно» [7, с. 49], складність також полягає у тому, що існує невизначена кількість загроз в інтернеті та важкість у реалізації захисту від цих загроз, так Руденко В.О. з цього приводу говорить: «Сьогодні діти стикаються з багатьма серйозними ризиками, починаючи від конфіденційності, насильства з боку однолітків і насильницького та/або невідповідного віку вмісту, до шахрайства в Інтернеті та злочинів проти дітей. Зростаюча кількість погроз і збільшується кількість зловмисників, які діють одночасно в різних країнах, ускладнює їх відстеження та притягнення до відповідальності» [8, с. 167], для повного розуміння проблеми потрібно визначити конкретні та відомі на теперішній час загрози для прав дітей.

Під час користування інтернетом дитина може стикатися з різними шкідливими ресурсами, негативним впливом, цькуванням (кібер-булінгом), отримати шкідливу інформацію чи піддаватися різним ризикам, Коржук А.О. та Стеценко В.Ю. на основі аналізу Інтернет-ресурсів виділяють такі ризики та загрози для дітей в інтернеті:

- «– комп'ютерні віруси – програма або частина програми, призначена для того, щоб спричинити небажані наслідки для комп'ютера або інформаційної системи;
- збір особистих даних в Інтернеті;
- порно сайти, фотографії, відео тощо;
- фішинг – Інтернет шахрайства, пов'язані з обманом користувачів за допомогою фальшивих вебсторінок або посилань;
- спам – небажані повідомлення електронної пошти, які зазвичай відправляються з метою безпосереднього маркетингу;

- дитяча порнографія; – виманювання грошей шляхом шахрайства;

- хакерство – діяльність особи, яка зламує інформаційну мережу чи систему організації або використовує її, не маючи на це дозволу;

- розмови на тему сексу, «чіпляння» до дітей в Інтернеті;

- порушення авторського права;

- торгівля дітьми, вербування;

- Інтернет залежність – нав'язливе бажання підключитися до Інтернету і хвороблива нездатність вчасно відключитися від Інтернету;

- переслідування, залякування та жорстоке поводження з дітьми в мережі» [9], проте це не всі загрози, що існують в мережі, адже їхнє коло є невизначеним та постійно розширюється, зокрема через зростання інтернет-злочинності та розвиток інформаційних технологій.

Посилаючись на всеукраїнське соціологічне дослідження, проведене Інститутом соціології НАН України [10], Давидова Т.О. та Булавина С.Є. зазначають: «понад 28% дітей готові надіслати свої фотокартки незнайомцям в Інтернеті; стільки ж – побачивши в Інтернеті рекламу алкоголю або куріння, хоча б один раз спробували їх купити, 22% дітей періодично потрапляли на сайти для дорослих; 17% без колювань ділилися інформацією про себе і свою родину; 14% опитуваних час від часу відправляли платні SMS за бонуси в онлайн-іграх; 11% – спробували купувати наркотики через Мережу» [11, с. 177], що знову доводить необхідність забезпечення захисту дітей та їхніх прав від негативної складової інтернет користування.

У вітчизняному законодавстві є нормативні акти, які частково регулюють питання захисту дітей від негативного впливу інтернету, наприклад, відповідно статті 9 Закону України «Про охорону дитинства» «Кожна дитина має право на вільне висловлювання особистої думки, формування власних поглядів, розвиток власної суспільної активності, отримання інформації, що відповідає її віку. Це право включає свободу розшукувати, одержувати, використовувати, поширювати та зберігати інформацію в усній, письмовій чи іншій формі, за допомогою творів мистецтва, літератури, медіа, засобів зв'язку (комп'ютерної, телефонної мережі тощо) чи інших засобів на вибір дитини. Їй забезпечується доступ до інформації та матеріалів з різних національних і міжнародних джерел, особливо тих, які сприяють здоровому фізичному і психічному розвитку, соціальному, духовному та моральному благополуччю» [1], це право дитина може реалізувати через доступ до мережі Інтернет, проте така мережа має бути безпечною для фізичного та розумового здоров'я дитини.

В свою чергу були пропозиції, щодо внесення змін до Закону України «Про телекомунікації» [2] у контексті посилення засобів захисту дітей в мережі від загроз, з приводу впровадження норм, у яких йшлося би про відповідальність власників інтернет-сайтів за розміщених на їхніх сайтах контент, що загрожував би дітям тим чи іншим чином.

Також від негативного впливу на дітей в мережі, зокрема в частині захисту фізичного та морального здоров'я дітей, захищає Закон України «Про захист суспільної моралі» в статті 7 якого забороняється:

- «– втягнення неповнолітніх у діяльність з виробництва й обігу продукції сексуального чи еротичного характеру, порнографічних матеріалів, надання послуг, а також організації й проведення видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру;

- розповсюдження продукції сексуального чи еротичного характеру, порнографічних матеріалів, надання послуг і проведення видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру серед неповнолітніх;

– використання образів неповнолітніх у будь-якій формі в продукції сексуального чи еротичного характеру і проведеної видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру;

– виготовлення (виробництво), зберігання, реклама, розповсюдження, придбання продукції, що містить дитячу порнографію, ввезення, вивезення, транзит через територію України, поштова пересилка такої продукції;

– пропонування або надання доступу до продукції, що містить дитячу порнографію» [3], а отже на основі цього закону, при його порушенні можна звернутись до відповідних правоохоронних органів, на які поставлений обов'язок контролю за додержанням цього закону.

Тобто коли держава забезпечує реалізацію права на доступ до Інтернету, вона повинна забезпечити і низку інших прав, пов'язаних з цим правом та захистом прав дітей загалом, з цього приводу Гончаренко О.А. наводить таку тезу: «реалізація дитими права на доступ до Інтернету вимагає від держави забезпечення ще низки їх прав, таких як: право на приватне життя і захист персональних даних, право на безпечне користування Інтернетом, право на повагу до честі та гідності дитини, право звернутися за захистом тощо» [5, с. 26].

Говорячи ж про зарубіжне регулювання реалізації права дитини на безпеку в Інтернеті є позиція Європейського Суду, що «що Держава повинна встановити нормативно-правову базу, що дозволяє захищати різні інтереси, але передусім інтереси дитини. Підтримка переважаючого значення вимоги конфіденційності не виправдана, якщо це перешкоджає проведенню ефективного розслідування у разі, коли необхідно було зобов'язати постачальника послуг Інтернету розкрити особу, що помістила оголошення сексуального характеру відносно неповнолітнього» [12].

Також у Рекомендаціях CM/Rec (2014) 6 Комітету міністрів РЄ державам-членам щодо посібника з прав людини для інтернет-користувачів йдеться про те, що права он-лайн повинні бути забезпечені і відповідності до таких самих оф-лайн прав, а «користуватися безпечно Мережею є правом дитини і обов'язком дорослого забезпечити таке право», зрозуміло за підтримки державного регулювання даних питань [13].

Так дорослі повинні розуміти як забезпечити власних дітей від шкідливого впливу інтернету, а саме:

– Обмеження доступу: батьки, вчителі та інші дорослі повинні стежити за доступом дітей до Інтернету та вико-

ристанням різноманітних ресурсів. Це може включати блокування веб-сайтів із шкідливим вмістом або встановлення часових обмежень на використання Інтернету.

– Навчання безпеки в Інтернеті: дітей потрібно навчити безпечно користуватися Інтернетом і показати, як уникати потенційних небезпек. Цього можна досягти за допомогою спеціальних курсів, майстер-класів та інших заходів.

– Запобігайте кібербулінгу: Діти можуть бути жертвами кібербулінгу, тому важливо забезпечити їх захист від такої поведінки. Це може включати навчання тому, як розпізнавати такі випадки та повідомляти про них, а також підтримку з боку батьків та інших дорослих.

– Захист персональних даних: діти повинні бути захищені від збору, використання та поширення їх особистої інформації в Інтернеті. Це можна зробити за допомогою налаштувань конфіденційності та політики використання Інтернету.

Висновки. Права дітей мають свої особливості порівняно з правами дорослих, що і зумовлює особливості їхнього захисту та регулювання. На сьогодні нормативна база держав світу та зокрема України є недостатньою для всеосяжного захисту дітей від загроз в мережі Інтернет, адже діти стають все більш залежними від цифрового простору, що також несе свої ризики, щодо їхньої безпеки, від яких в силу віку та розвитку вони не можуть убезпечитись самотійно.

Також існує необхідність проведення реформ, що забезпечать більшу відкритість, безпеку та доступ до Інтернету дітей поряд з проведенням соціальних заходів, таких як лекції чи семінари, що допоможуть подолати локальні проблеми з убезпеченням дітей в мережі від кібер-загроз.

Таким чином, потрібно розуміти, що створення нормативних актів для захисту прав дітей в мережі не є остаточною ціллю заходів захисту дітей від шкідливого впливу, адже лише комплексно можна забезпечити такий захист, тобто до цього повинні долучитись батьки, спеціалісти, вихователі, вчителі, соціальні працівники та інші дорослі. Дітей потрібно навчати безпечному користуванню Інтернетом та засобами захисту своїх прав, а також насамперед, діти повинні бути навчені використовувати Інтернет як інструмент для розвитку своїх навичок та знань, та володіти Інтернет обізнаністю задля того, щоб перебувати в безпеці, коли вони користуються глобальною мережею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
2. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV: станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text>
3. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
4. Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-768 від 06.11.09 «Про захист дітей та молоді від негативних інформаційних впливів» URL: http://coolschool1.at.ua/load/pro_zakhist_ditej_ta_molodi_vid_negativnikh_informacijnikh_vpliviv/210121.
5. Гончаренко, О. А. Концептуальні питання теорії права. Право доступу до Інтернету як складова прав дитини. Право та інновації, 2016. № 4 (16). С. 23–29
6. Долінська, Анна. Мережа «Інтернет» та особисті немайнові права дітей. University Scientific Notes, 2021, 6 (84). С. 161–174.
7. Лесько, Н. В. Правове регулювання захисту дітей від негативного впливу Інтернету. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. юридична, 2016, 850. С. 49–53.
8. Руденко, Вікторія Олександрівна. Захист прав дітей у цифровому середовищі. Соціально-правові аспекти захисту прав дітей, 2022. С. 166–170.
9. Коржук, А. О. Захист прав дитини в мережі Інтернет. Освіта і наука, 2021, 1. 3 с.
10. Безпека дітей в інтернеті URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/bezditvinet/>.
11. Давидова, Тетяна Олександрівна; Булавіна, Світлана Євгенівна. Забезпечення права дитини на безпеку в Інтернеті Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали, 2019. С. 176–178.
12. Справа «К. У. проти Фінляндії» (K. U. v. Finland) URL: <https://cases.legal/en/act-echr1-117361.html>.
13. Рекомендація CM/Rec(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо посібника з прав людини для Інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум. URL: <https://rm.coe.int/16802e3e96>